

OPLEIDING DUURZAME GEBOUWEN

ENERGIEBEHEER - ENERGIEVERANTWOORDELIJKE

HERFST 2021

Aandachtspunten rond verlichting

Arno DEPOVER

- ▶ Een snelle audit van een eenvoudige bestaande installatie uitvoeren
 - De verschillende types lichtbronnen identificeren
 - Het geïnstalleerde vermogen evalueren
 - Een eerste advies inzake het visuele comfort formuleren
- ▶ Verbeteringspistes uitwerken

GEÏNSTALLEERD VERMOGEN

- ▶ Type lichtbron
- ▶ Type toestel
- ▶ Hulpbronnen

Vermogen [kW]

GEBRUIKSDUUR

- ▶ Behoeftte (daglicht)
- ▶ Regeling
- ▶ Gedrag

Tijd [h]

KENMERKEN

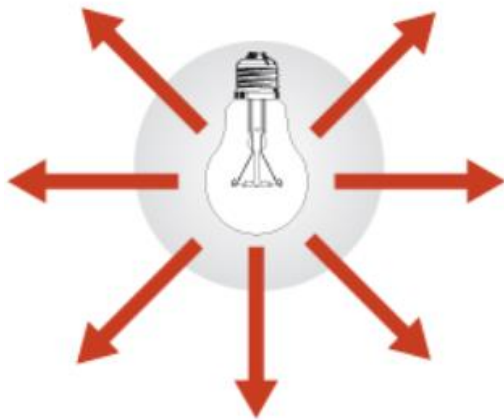
- ▶ Specifiek vermogen
- ▶ Lichtkleur
- ▶ CRI
- ▶ Levensduur

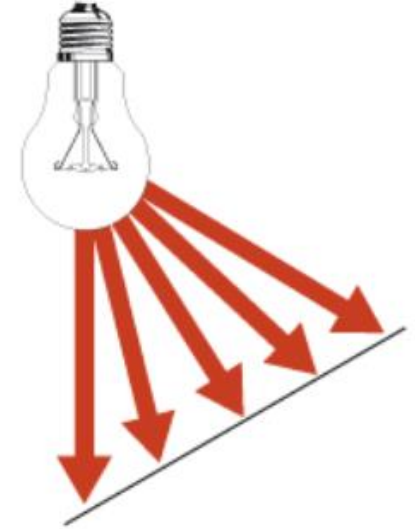
Energieverbruik
[kWh]

Lichtstroom
(in Lumen [lm])

Verlichtingssterkte
(in Lux [lx])
 $= \text{lm}/\text{m}^2$

Efficiëntie/Rendement
(in lm/W)

LICHTBRONNEN

Thermisch

- Gloeilamp
- Halogeen

Gasontlading

- Lage druk
- Hoge druk
- Fluorescentie

LED

- LED
- OLED
- ...

GEÏNSTALLEERD VERMOGEN

Lichtbronnen – Thermisch

- ▶ Gloeilampen (10 lm/W)

⇒ **15 tot 150 W**

Source/Bron : écorce

- ▶ Halogeenlampen (gloeilamp + gas) (15 lm/W)

⇒ **20 tot 500 W**

Sources/Bronnen : www.energieplus-lesite.be

VERBODEN PRODUCTIE (2018)

GEÏNSTALLEERD VERMOGEN

Lichtbronnen – Gasontlading (lage druk)

- ▶ Compact “Spaarlamp” (50 - 80 lm/W)

⇒ **5 tot 120 W**

⇒ **Schroeffitting met geïntegreerd voorschakelapparaat**

⇒ **Zonder voorschakelapparaat**

⇒ **Herkenning: trage oploop**

Incl. VSA tot 30W

Excl. VSA tot 120W

Lichtbronnen – Gasontlading (lage druk)

- ▶ Buisvormige fluorescentielampen (*tube luminescent*) (75 – 105 lm/W)
 - ⇒ Als het opschrift niet zichtbaar is, kan het vermogen van de lamp soms worden afgeleid van de diameter en de lengte van de buislamp
 - ⇒ TL-5 / TL-8 (diameter 16 mm / 26 mm) (10 – 80 W)
 - ⇒ VSA noodzakelijk

GEÏNSTALLEERD VERMOGEN

Lichtbronnen – Gasontlading (lage druk)

- Buisvormige fluorescentielampen

Benaming	D [mm]	Lengte [cm]	Vermogen [W]
T12 of T38 Nog amper te vinden	38	59	20
		120	40
		150	65
T8 of T26	26	59	18
		120	36
		150	58
T5 of T16	16	55	14 en 24
		85	21 en 39
		115	28 en 54
		145	35, 45 en 80

Source/Bron : www.energieplus-lesite.be

Lichtbronnen – Gasontlading (lage druk)

- ▶ Natriumlamp (tot 200 lm/W)
 - ⇒ **Straatverlichting**
 - ⇒ **Zeer efficiënt**
 - ⇒ **Zeer slechte kleurweergave**
 - ⇒ **Trage ontsteking**
 - ⇒ **VSA noodzakelijk**

[Bestaat ook op hoge druk, hogere output]

Source/Bron : <http://routes.wallonie.be>

Source/Bron : www.energieplus-lesite.be

Lichtbronnen – Gasontlading (hoge druk)

- ▶ Metaalhalogenidelampen (80 lm/W)
 - ⇒ **Straatverlichting en huishoudelijk**
 - ⇒ **Betere kleurweergave**
 - ⇒ **Minder goed rendement**
 - ⇒ **VSA noodzakelijk**
 - ⇒ **Huishoudelijk tot 150W**
 - ⇒ **Keramisch (tot 120 lm/W)**

Source/Bron : <http://phozagora.free.fr>

Sources/Bronnen :
www.energieplus-lesite.be

Lichtbronnen – Gasontlading (hoge druk)

- ▶ HD-kwiklamp (45 lm/W)

⇒ **50 tot 1000 W**

⇒ **Openbare verlichting**

⇒ **VSA noodzakelijk**

⇒ **Poedercoating op binnenkant (melkwit)**

⇒ **roospaars licht bij inschakeling en groen-blauwachtig licht in bedrijf (geaccentueerd op de foto)**

⇒ **Slecht voor milieu, slechte KWI en efficiëntie**

Sources/Bronnen :
www.energieplus-lesite.be

Modellen met gering rendement mogen niet worden verkocht

Lichtbronnen – Elektroluminescentie

- ▶ LED (Light-emitting diode) ($> 100 \text{ lm/W}$)

⇒ **Halfgeleider**

⇒ **Hoge efficiëntie en kleurweergave**

⇒ **VSA noodzakelijk = driver**

⇒ **Driver + warmteafgifte bepalend voor levensduur**

Hulpapparatuur – voorschakelapparaat

- ▶ We onderscheiden:
 - elektromagnetische voorschakelapparaten (tot 20% extra verbruik)
 - ⇒ **Starter naast de lamp (onderhoudsintensief)**
 - ⇒ **Geluid en geflikker bij (koud!) inschakelen**

Sources/Bronnen : www.energieplus-lesite.be

Source/Bron : écorce

- elektronische voorschakelapparaten (tot 10% extra verbruik)

Sources/Bronnen : www.energieplus-lesite.be

Hulpapparatuur – voorschakelapparaat

- ▶ Vermogensgegevens voor de voorschakelapparaten volgens de lichtbronnen:

Vb: HD-kwiklampen www.energieplus-lesite.be/index.php?id=17533

Puissances (W)	Puissance ballast (W)	Puissance totale (W)
50	8	58
80	10	90
125	14	139

Extra tips

- ▶ Volledige opneming van de verschillende types armaturen in het gebouw, per ruimte
 - Lichtbron en vermogen
 - Type toestel
 - Hulpapparatuur

- ▶ Geen rekening houden met
 - mobiele verlichting
 - nooduitgangsignalen
 - verlichting van de nooduitgangen
 - verlichting van de liftkooien en -kokers

GEÏNSTALLEERD VERMOGEN

- ▶ Type lichtbron
- ▶ Type toestel
- ▶ Hulpbronnen

Vermogen [kW]

GEBRUIKSDUUR

- ▶ Behoeftte (daglicht)
- ▶ Regeling
- ▶ Gedrag

Tijd [h]

OPTIMALISATIE

EXTRA

Energieverbruik
[kWh]

Daglicht

→ Verlichtingsterkte volgens norm per ruimte te bepalen (NBN 12464)

- ▶ Opmeting met een luxmeter
- ▶ Daglichtsimulatie (Dialux)
- ▶ Zonwering – type doeken
- ▶ Oriëntatie van de werkruimtes, gebouwschil
- ▶ Gebruikstijd (avond?)

Regeling

- ▶ Daglichtregeling
- ▶ Aan-/afwezigheidsdetectie
Eigen verbruik? Complexiteit?
Drukknop aan + detectie uit
- ▶ Klokprogramma => bepaling van uren/jaar
- ▶ Centraal gestuurd => bepaling van uren/jaar

Gebruiker

- ▶ Sensibilisering
- ▶ Aanwezigheid publiek is niet hetzelfde als werkingstijd van de installatie
- ▶ Speciale eisen i.f.v. veiligheid, kwaliteit, ...

Energieverbruik door verlichting inschatten:

Geïnstalleerd vermogen (kW) x Gebruikstijd (h) = energieverbruik in kWh

Tertiair/huishoudelijk aandeel van factuur tot +35% mogelijk

Specifiek vermogen < 1,5 W/m² 100lx ?

- > Bepaal de geëiste verlichtingssterkte via de norm (vb kantoor 500 lux)
- > Geïnstalleerd vermogen in de ruimte (W)
- > Oppervlakte (m²)

40 m² kantoor met 4x LED 60W = 1,2 W/m²100lx

Comfort – kwaliteit

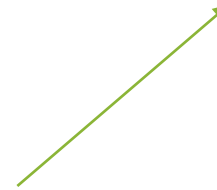
STRATEGIE

Relamping

Relighting

Renovatie

- Gelijke inplanting (retrofit)
- Gewijzigde inplanting

Relamping

Vervanging met éénzelfde type lamp

Vb: TL5 vervangen door TL5-ECO

- Langere levensduur
- Hoger rendement, output, ...
- Geen wijzigingen aan plafond, armatuur, VSA, ...

X Opgelet met LED TL bekabeling!

Relighting

Vervanging van volledige armatuur incl. VSA

- Gelijke positie
- Wisselende positie (renovatie)
 - Bekabeling

KANTOORRUIMTE [40 m²]

- Dag + avondgebruik
- 40m²
- 12 stuks – TL 58 W

KANTOORRUIMTE [40 m²]

NBN 12464 = 500 lux

- Dag + avondgebruik

Kantooruren + schoonmaak = 50u/week

Regeling?

= 2250 u per jaar

- 40m²

- 12 stuks – TL 58 W

12x 58 W + elektronische ballast 6W per 2st. = 732 W

Specifiek vermogen:

$$\frac{732 \text{ W}}{40 \text{ m}^2 \times \frac{500 \text{ lux}}{100 \text{ lux}}} = 3,66 \text{ W/m}^2 100 \text{ lx}$$

→ HOOG (richtwaarde 1,5 W/m²100lx)

Jaarlijks energieverbruik = 1647 kWh

KANTOORRUIMTE [40 m²]

Relamping met ECO-model?

→ 12 stuks 53W i.p.v. 58W → 672 W op 2250h/jaar

Jaarlijkse besparing: 135 kWh of 8%

Nieuw specifiek vermogen: 3,36 W/m².100lx

Geschatte TVT 12 jaar of één armatuur per jaar (bij 0,21 Eur/kWh)

KANTOORRUIMTE [40 m²]

Renovatie (relighting)

- Drukknop aan, bewegingsmelder uit (10% besparing op branduren)
- Via Dialux of nieuwe leverancier nieuwe inplanting en lamptype:
9st LED 40W

Jaarlijkse besparing: $(1647 \text{ kWh} - (9 \times 0,040 \text{ kW} \times 2025 \text{ h})) = 729 \text{ kWh}$ of 44 %

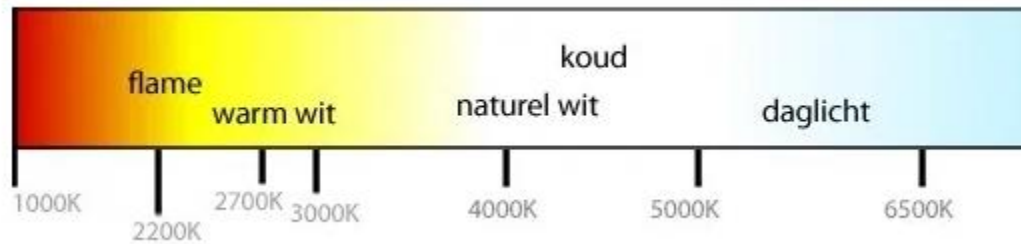
Nieuw specifiek vermogen: 1,8 W/m².100lx

Geschatte TVT < 10 jaar (bij 0,21 Eur/kWh)

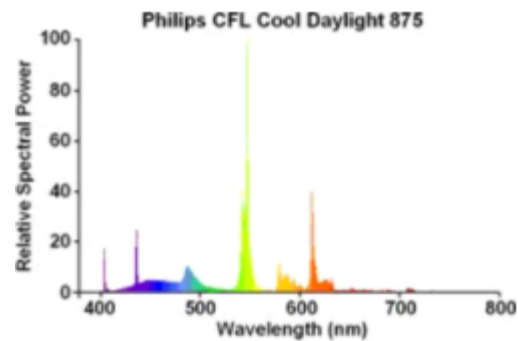
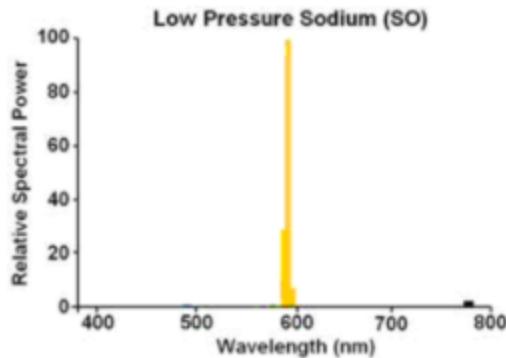

PARAMETERS

1. IP-graad (ATEX, badkamers)
2. Lichtkleur (3000K of 4000K)

3. Kleurweergave-index KWI/CRI (80 à 85)

PARAMETERS

4. Levensduur!

- Lumenoutput van de lamp neemt af over de levensduur (overdimensionering!)
- Levensduur sterk afhankelijk van warmte
- Systeemlevensduur
- Notatie:

L80B10 > 50.000h

Na 50.000 branduren

B10 = max aantal armaturen dat niet voldoet = 10%

L80 = minimale lumenouput van origineel = 80%

Dus na 50.000 branduren zal nog 90% van het aantal armaturen meer dan 80% van zijn originele lumenouput hebben.

- ▶ De verlichtingstechnologie is de laatste jaren sterk geëvolueerd → aanzienlijk besparingspotentieel in gebouwen waar men al 10 tot 15 jaar niet tot relighting is overgegaan.
- ▶ Het eerste deel van een audit (diagnose) moet toelaten verspilling op te sporen, ALSOOK situaties waarin het aan comfort ontbreekt.
- ▶ Het tweede deel van een audit (verbetering) moet rekening houden met de specifieke kenmerken van het project (geometrie, gebruik, enz.) om een besparingspotentieel te ontwikkelen.
- ▶ In bepaalde gevallen kunnen er premies worden verkregen (afhankelijk van gewest, bestemming, enz.)
- ▶ Verlichtingsaudit ≠ verlichtingsstudie ≠ diagnose (en conform maken) van een elektrische installatie

Gids Duurzame Gebouwen

www.gidsduurzamegebouwen.brussels

- ▶ Thema Energie
 - [Dossier | Optimaal gebruik van kunstlicht](#)
 - [Dossier | Warmtelasten beperken](#)
- ▶ Thema Welzijn, comfort en gezondheid
 - [Dossier | Zorgen voor visueel comfort dankzij natuurlijk licht](#)

Websites

- ▶ Architecture et climat, UCL, Energie+, Service Public de Wallonie, DGO4
<http://www.energieplus-lesite.be/>
- ▶ Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf - WTCB
<http://www.wtcb.be>

Artikels

- ▶ Code van goede praktijk voor Binnenverlichting, IBE-BIV

Arno DEPOVER

Consultant

Cenergie NV

 + 32 3 271 19 39 info@cenergie.be

BEDANKT VOOR UW AANDACHT

